

Warszawa, 27.10.2025 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

IV.511.150.2025.BB

Trybunał Konstytucyjny

Warszawa

sygn. akt SK 54/25

Pismo procesowe

Rzecznika Praw Obywatelskich

W nawiązaniu do pisma z dnia 1 sierpnia 2025 r. przedstawiam uzasadnienie stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich w postępowaniu dotyczącym skargi konstytucyjnej Pana [REDAKTOWANE], kwestionującej zgodność art. 394² § 1¹ kodeksu postępowania cywilnego z przepisami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

I. Rzecznik Praw Obywatelskich podtrzymuje stanowisko przedstawione w piśmie z dnia 1 sierpnia 2025 r., w którym twierdził, że art. 394² § 1¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t. jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 1568 ze zmian.) w zakresie, w jakim nie przewiduje zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji

w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 45 ust. 1 z w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP.

II. Sytuacja procesowa Skarżącego, będąca tłem skargi konstytucyjnej, zaistniała na tle sprawy sądowej, zainicjowanej przez Skarżącego, o uznanie czynności prawej za bezskuteczną na podstawie art. 527 kodeksu cywilnego. Wyrokiem z dnia 21 czerwca 2021 r. [REDAKTOWANE] Sąd Apelacyjny w [REDAKTOWANE] w punkcie 1 zmienił wyrok Sądu Okręgowego w [REDAKTOWANE] z dnia 31 lipca 2015 r. [REDAKTOWANE] i oddalił powództwo oraz obciążył powoda (Skarżącego) kosztami postępowania pierwszoinstancyjnego. W punktach 2 i 3 wyroku rozstrzygnął o kosztach postępowania apelacyjnego i kasacyjnego, zasądzając te koszty od Skarżącego.

W dniu 28 czerwca 2021 r. Skarżący złożył wniosek o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia (zarówno w części dotyczącej rozstrzygnięcia istoty sprawy, jak i zawartego w orzeczeniu rozstrzygnięcia o kosztach). Doręczenie odpisu orzeczenia wraz z uzasadnieniem nastąpiło w dniu 18 października 2021 r.

Jednocześnie postanowieniem z dnia 6 września 2021 r. Sąd Apelacyjny w [REDAKTOWANE] rozpoznał wniosek pełnomocnika pozwanych o nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniu z dnia 21 czerwca 2021 r. w zakresie kosztów postępowania apelacyjnego i kasacyjnego i nadał klauzulę pkt. 2 i 3 orzeczenia. W dniu 15 września 2021 r., jeszcze przed doręczeniem mu zawiadomienia o wszczęciu egzekucji, Skarżący złożył zażalenie na postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności. Postanowieniem z dnia 29 września 2021 r. Sąd Apelacyjny odrzucił zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [REDAKTOWANE] dnia 6 września 2021 r. o nadaniu klauzuli wykonalności.

Uzasadnienie orzeczenia o odrzuceniu zażalenia nie zostało sporządzone, gdyż nie podlegało ono zaskarżeniu (art. 357 § 2¹ kpc) – jednak kontekst procesowy, w jakim ono zapadło, pozwala na przyjęcie, że powodem odrzucenia zażalenia była właśnie niezaskarżalność postanowienia w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności, co jest istotą zarzutu konstytucyjnego w niniejszej sprawie.

III. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego regulujące zaskarżalność postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności zasadniczo zawarte są w Części trzeciej, Tytule pierwszym, Dziale II kodeksu postępowania cywilnego (Tytuły egzekucyjne i klauzula wykonalności). Zgodnie z art. 795 § 1 kpc, na postanowienie sądu co do nadania klauzuli wykonalności przysługuje zażalenie. Z kolei § 2 tego przepisu określa początek biegu terminu na wniesienie zażalenia: dla dłużnika termin ten biegnie od dnia doręczenia mu zawiadomienia o wszczęciu egzekucji (za wyjątkiem sytuacji, gdy dłużnik wniósł o sporządzenie i doręczenie mu uzasadnienia postanowienia o nadaniu klauzuli – wówczas termin ten biegnie od dnia tego doręczenia).

Jednak dla możliwości zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie klauzuli wykonalności kluczowa okazuje się właściwość rzeczowa sądu, który nadaje klauzulę. W świetle art. 781 § 1 kpc jest zasadą, że tytułowi egzekucyjnemu pochodzącemu od sądu klauzulę wykonalności nadaje sąd pierwszej instancji, w którym sprawa się toczyła lub toczy. Sąd drugiej instancji nadaje klauzulę wykonalności, dopóki akta sprawy znajdują się w tym sądzie. Możliwość wydania klauzuli wykonalności przez sąd drugiej instancji nie dotyczy jednak sytuacji, gdy sądem drugiej instancji (np. orzekającym w przedmiocie zażalenia) jest Sąd Najwyższy oraz przypadków, o których mowa w art. 778¹ kpc, art. 778² kpc, art. 786, art. 787, art. 787¹, art. 788 i art. 789 kpc. Wyjątki wskazane w art. 781 § 1 kpc zostaną omówione w dalszej części uzasadnienia stanowiska, niemniej jednak już w tym miejscu należy wskazać, że przesłanki nadania klauzuli w tych wypadkach wykraczają poza badanie prawomocności (art. 777 § 1 pkt 1 i 1¹ kpc) oraz skuteczności (art. 360 kpc) orzeczeń. Przepis ten – pośrednio, poprzez określenie właściwości sądu pierwszej instancji – stwarza gwarancję, że owe bardziej złożone sytuacje prawne podlegają badaniu przez dwie instancje sądowe.

Okazuje się wszakże, że nie wszystkie postanowienia w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności mogą być zaskarżone. Wprawdzie w postępowaniu o nadanie klauzuli, uregulowanym w Części trzeciej kodeksu postępowania cywilnego, zażalenie na postanowienie sądu przysługuje w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 767⁴ § 1

kpc), a możliwość zaskarżenia postanowienia w przedmiocie klauzuli wykonalności przewiduje przecież art. 795 kpc. Jednak dopuszczalność wniesienia zażalenia nie może być oceniana wyłącznie w oparciu o przepisy Części trzeciej, Tytułu pierwszego, Działu II kodeksu postępowania cywilnego, ale także przez przepisy kodeksu odnoszące się do zaskarzania postanowień sądu drugiej instancji. Wyjaśnił to wielokrotnie w swym orzecznictwie Sąd Najwyższy: i tak np. w postanowieniu z dnia 15 czerwca 1966 r., sygn. I CZ 55/66 (publ. LEX nr 6005) wskazano, że na postanowienie co do nadania klauzuli wykonalności służy zażalenie tylko wtedy, gdy nadaje ją lub odmawia jej nadania sąd pierwszej instancji (art. 781 § 1 i 795 kpc). Jeśli klauzulę wykonalności nadaje sąd wojewódzki jako rewizyjny (obecnie: sąd okręgowy jako sąd apelacyjny – 781 § 1 kpc), od jego orzeczenia, jako sądu drugiej instancji, dalszego środka odwoławczego nie ma. W kolejnych orzeczeniach Sąd Najwyższy podkreślał, że dopuszczalność zażalenia od postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności należy oceniać nie przez pryzmat art. 795 kpc, ale przepisów regulujących zaskarżalność postanowień sądu drugiej instancji – taki pogląd przedstawiony został w postanowieniu z dnia 17 lipca 2006 r., sygn. I UZ 12/06, OSNP 2007, nr 15-16, poz. 237. Z kolei w orzeczeniu z dnia 2 października 2007 r., sygn. II CZ 73/07, publ. OSNC-ZD 2008, nr 3, poz. 76, Sąd Najwyższy podkreślił, że sąd odwoławczy, który nadał klauzulę wykonalności zgodnie z art. 781 § 1 zdanie drugie kpc, działa jako sąd drugiej instancji, zatem zaskarżalność jego orzeczeń jest regulowana przez art. 394¹ kpc (który wówczas całościowo normował możliwość wniesienia zażalenia od postanowień sądu drugiej instancji) oraz art. 398¹ kpc. Tożsame stanowisko – o konieczności oceny dopuszczalności zażalenia na postanowienie w przedmiocie klauzuli poprzez przepisy regulujące zaskarżalność postanowień sądu drugiej instancji – Sąd Najwyższy przedstawił w orzeczeniach z dnia 17 grudnia 2010 r., sygn. III CZ 59/10, publ. LEX nr 688689, z dnia 13 czerwca 2012 r., sygn. II PZ 22/12, publ. LEX nr 1235837, z dnia 23 stycznia 2014 r., sygn. II CZ 97/13, publ. LEX nr 2542504, z dnia 19 maja 2016 r., sygn. III CZ 20/16, publ. LEX nr 2066012).

Takie stanowisko jest prezentowane w najnowszym orzecznictwie sądów powszechnych (postanowienie Sądu Okręgowego w Bydgoszczy z dnia 23 grudnia 2021 r., sygn. VIII Gz 256/21, publ. LEX nr 3343938, postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 25 października 2023 r., sygn. I ACo 697/23, publ. OSAŁ 2024, nr 3, poz. 250). Za odosobniony należy uznać pogląd Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 10 lutego 2023 r., sygn. I ACz 359/22, publ. OSASz 2023, nr 1, poz. 43-60, który uznał, iż art. 795 kpc należy stosować do postanowień zarówno sądu pierwszej, jak i drugiej instancji. W tym wypadku, zdaniem Sądu Apelacyjnego, *lege non distinguente* – zażalenie przysługuje także na wydane na podstawie art. 781 § 1 kpc rozstrzygnięcie sądu odwoławczego w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności.

Pomimo tego, że przez ostatnie kilkanaście lat ustawodawca w sposób istotny przebudowywał system zaskarżalności postanowień, w tym postanowień drugoinstancyjnych – przede wszystkim ustawą z dnia 28 kwietnia 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 138, poz. 806), wprowadzającą tzw. zażalenia poziome rozpoznawane przez inny skład sądu drugiej instancji oraz zmieniającą katalog zażaleń rozpoznawanych przez Sąd Najwyższy, czy też ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zmian.), rozszerzającą katalog zażaleń poziomych – kodeks postępowania cywilnego w dalszym ciągu nie przewiduje zaskarżalności postanowień sądu drugiej instancji w przedmiocie klauzuli wykonalności. Również Trybunał Konstytucyjny, który orzekł o niezgodności art. 394² kpc z normami konstytucyjnymi, nie doprowadził do usunięcia pominięcia legislacyjnego w zakresie zaskarżalności postanowienia o klauzuli wykonalności – co, oczywiście, wynikało z ograniczenia kognicji Trybunału zakresem zaskarżenia określonym w skargach konstytucyjnych (zob. wyroki TK z dnia 22 października 2013 r., sygn. SK 14/13, z dnia 8 maja 2024 r., sygn. SK 59/21).

Podsumowując: jest oczywiste, że podstawą orzeczenia Sądu Apelacyjnego w

██████████ z dnia 29 września 2021 r., ██████████, którym odrzucono wniesione

przez powoda zażalenie, był art. 373 § 1 w zw. z art. 397 § 3 kpc (odrzućenie niedopuszczalnego zażalenia) oraz art. 394² § 1¹ kpc, tworzący katalog zaskarżalnych postanowień sądu drugiej instancji, rozpoznawanych przez inny skład tego sądu. W katalogu tym pominięto postanowienie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności.

Jednocześnie orzeczenie Sądu Apelacyjnego w [REDAKTOWANE] z dnia 29 września 2021 r. jest orzeczeniem, którym ostatecznie rozstrzygnięto o prawie Skarżącego: art. 394² § 1² kpc, przewidujący zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające zażalenie na postanowienie tego sądu, został wprowadzony dopiero ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 614), która zmieniła kodeks w tym zakresie od dnia 1 lipca 2023 r. (art. 31 ustawy nowelizującej).

Wprawdzie z uwagi na niezaskarżalność postanowienia w przedmiocie klauzuli wydanego przez sąd drugiej instancji trudno oceniać formalne wymogi takiego środka zaskarżenia, niemniej jednak należy przyjąć, iż w sytuacji usunięcia pominięcia ustawodawczego z art. 394² § 1¹ kpc owe warunki formalne określone są w art. 795 kpc, regulującym zasady wnoszenia zażalenia na postanowienie w przedmiocie klauzuli wykonalności. W przypadku dłużnika początek biegu terminu do wniesienia zażalenia określa § 2 tego przepisu, zgodnie z którym dla dłużnika termin ten biegnie od dnia doręczenia mu zawiadomienia o wszczęciu egzekucji (bądź doręczenia mu uzasadnienia postanowienia o nadaniu klauzuli – co w niniejszej sprawie nie mogło mieć miejsca, gdyż postanowienie to, jako niezaskarżalne, nie było uzasadniane). W niniejszej sprawie dłużnik wniósł zażalenie jeszcze przed wszczęciem egzekucji – co jednak w świetle ustabilizowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego należy uznać za dopuszczalne (por. uchwały SN z 5 maja 1988 r., sygn. III CZP 29/88, publ. OSNC 1989, nr 10, poz. 151, z 2 grudnia 2003 r., sygn. III CZP 90/03, publ. OSNC 2005, nr 2, poz. 21).

IV. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich w niniejszej sprawie mamy do czynienia z pominięciem ustawodawczym, które polega na zbyt wąskim określeniu zakresu

zastosowania normy prawnej. Z takim pominięciem mamy do czynienia wtedy, gdy ustawodawca co prawda unormował jakąś dziedzinę stosunków społecznych, ale dokonał tego w sposób niepełny, regulując ją tylko fragmentarycznie; pominął pewien element regulacji, który powinien być „integralną, funkcjonalną częścią jakiejś normy” (wyroki z 10 maja 2004 r., sygn. SK 39/03, z 13 czerwca 2011 r., sygn. SK 41/09).

Trybunał może wówczas ocenić zgodność ustawy z Konstytucją również pod kątem braku unormowań, gdy luki te budzą wątpliwości z punktu widzenia zgodności z Konstytucją (wyrok z 15 kwietnia 2014 r., sygn. SK 48/13). Zarzut niekonstytucyjności może więc dotyczyć zarówno tego, co ustawodawca w danym akcie unormował, jak i tego, co w akcie tym pominął, choć postępując zgodnie z Konstytucją powinien był unormować. Pominięcia prawodawcze są związane na ogół z brakiem zapewnienia właściwej realizacji konkretnych praw lub wolności przysługujących podmiotom danej kategorii. Niekiedy dotyczą także braków pewnych elementów w ramach określonego rodzaju procedur, które powodują pozbawienie możliwości realizacji praw określonej kategorii podmiotów (zob. postanowienia TK z 6 listopada 2012 r., sygn. K 21/11, z 29 listopada 2010 r., sygn. P 45/09). W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, w niniejszej sprawie mamy do czynienia z pominięciem ustawodawczym – brakiem możliwości realizacji prawa do zaskarżenia orzeczenia przez pewną grupę podmiotów, poprzez przedmiotowe wyłączenie zaskarżalności określonych orzeczeń sądu drugiej instancji. Należy podkreślić, że podobne stanowisko zajął Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 8 maja 2024 r., sygn. SK 59/21 - co do pominięcia ustawodawczego w zakresie możliwości zaskarżenia postanowienia w przedmiocie zwolnienia od opłaty od apelacji. Jak wskazał Trybunał, ustawodawca niewątpliwie przewidział w przepisach kpc instytucję zaskarżenia poziomego orzeczeń sądów drugiej instancji oraz określił kategorie rozstrzygnięć sądowych, które objęte są takim środkiem prawnym. Problem konstytucyjny dotyczy natomiast tego, że ustawodawca nie uwzględnił w katalogu ujętym w art. 394² § 1¹ kpc określonej grupy orzeczeń, czym naruszył - zdaniem skarżących - wymagania konstytucyjne wynikające m. in. z prawa do sądu, prawa do

zaskarżenia oraz zasady równości wobec prawa w zakresie identycznego ukształtowania standardu proceduralnego.

Analizując art. 394² kpc należy zauważyć, że § 1 tego przepisu odnosi się do postanowień sądu drugiej instancji, zaskarżalnych zażaleniem poziomym, które kończą postępowanie w sprawie (por. art. 394¹ § 1 kpc), natomiast w art. 394² § 1¹ kpc uregulowano zażalenia od postanowień nie kończących postępowania, wydawanych w kwestiach wypadkowych. Postanowienie w przedmiocie nadania klauzuli ma charakter incydentalny, nie kończy postępowania w sprawie (postanowienia Sądu Najwyższego z 27 stycznia 2006 r., sygn. III CZ 107/05, publ. LEX nr 191261, z 23 marca 2011 r., V CZ 3/11, publ. LEX nr 1147806, z 6 lutego 2013 r., sygn. V CZ 73/12, LEX nr 1299225). Wprawdzie – jak wskazał Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 30 października 2012 r., wydanym w sprawie sygn. SK 20/11, „co do zasady, z punktu widzenia techniki prawodawczej, ‘pominięta’ materia nie musi zostać wpisana do konkretnej jednostki redakcyjnej danego przepisu. Problemem podniesionym w skardze jest bowiem brak zaskarżalności określonego postanowienia sądu drugiej instancji, a katalog tych postanowień wynika z całego zaskarżonego przepisu”. Niemniej jednak Rzecznik Praw uznaje, że z uwagi na (niekończący postępowania) charakter postanowienia w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności pominięcie ustawodawcze dotyczy art. 394² § 1¹ kpc.

V. Skarżący wskazuje na to, że kwestionowana norma narusza zasadę sprawiedliwości proceduralnej, która – obok prawa dostępu do sądu i prawa do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd, a także prawa do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy – składa się na treść prawa do sądu, gwarantowanego przez art. 45 Konstytucji RP (zob. wyroki z 24 października 2007 r., sygn. SK 7/06, oraz z 14 listopada 2007 r., sygn. SK 16/05). W orzeczeniu z dnia 16 stycznia 2006 r., sygn. SK 30/05, Trybunał Konstytucyjny wskazał m. in., że prawo do prawidłowo ukształtowanej procedury (sprawiedliwości proceduralnej) należy do

istoty tego prawa, „albowiem prawo do sądu bez zachowania standardu rzetelności postępowania byłoby prawem fasadowym”.

W swoim orzecznictwie Trybunał wskazywał wielokrotnie, że na zasadę sprawiedliwości proceduralnej składa się szereg elementów, w tym: : 1) możliwość bycia wysłuchanym, 2) ujawnianie w sposób czytelny motywów rozstrzygnięcia, co ma zapobiegać jego dowolności i arbitralności oraz 3) zapewnienie uczestnikowi postępowania przewidywalności jego przebiegu (zob. wyroki: z 31 marca 2005 r., sygn. SK 26/02; z 20 maja 2008 r., sygn. P 18/07 i powołane tam orzecznictwo).

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, a także Sądu Najwyższego obecny jest również pogląd, że istotnym czynnikiem urzeczywistnienia sprawiedliwości proceduralnej jest również konstytucyjne prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji (wyroki TK z 16 listopada 1999 r., sygn. SK 11/99, z 4 marca 2008 r., sygn. SK 3/07, z 25 lipca 2013 r., sygn. SK 61/12, uchwała SN z 27 marca 2008 r., sygn. III CZP 11/08, publ. OSNC 2009, Nr 5, poz. 66; postanowienie SN z 5 października 2004 r., sygn. III SZP 1/04, publ. OSNAPiUS 2005, Nr 8, poz. 118). Nie ulega wątpliwości, że za każdym razem, gdy sąd rozpoznaje „sprawę” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, dwuinstancyjność postępowania jest obligatoryjna, i faktycznie wchodzi w zakres gwarancji proceduralnych wywodzonych przede wszystkim z art. 176 ust. Konstytucji (por. wyrok TK z dnia 31 marca 2009 r., sygn. SK 19/08). Jednak zasada ta dotyczy postępowania sądowego jako całości, a nie poszczególnych rozstrzygnięć, niemających charakteru sprawy w konstytucyjnym znaczeniu (wyrok z dnia 2 czerwca 2010 r., sygn. SK 38/09).

Natomiast kwestie incydentalne, wypadkowe w stosunku do postępowania w sprawie głównej, są objęte gwarancjami z art. 78 Konstytucji, w tym także zawartym w tym przepisie zastrzeżeniem, że ustawa może przewidywać wyjątki od zasady zaskarżalności. Wyjątki te stanowią ograniczenie prawa do zaskarżenia, które podlega badaniu pod kątem zachowania warunków ograniczeń praw i wolności

przewidzianych w art. 31 ust. 3 Konstytucji (wyroki TK z dnia 17 lutego 2004 r., sygn. SK 39/02, z dnia 14 października 2010 r., sygn. K 17/07).

Trybunał Konstytucyjny wskazywał zarazem, że w pewnych sytuacjach istnienie środka zaskarżenia w sprawie wpadkowej jest jednak konieczne z uwagi na ogólny wymóg ukształtowania procedury sądowej, ponownie – zgodnie z zasadami sprawiedliwości proceduralnej (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 5 lipca 2005 r., sygn. SK 26/04, z 31 marca 2009 r., sygn. SK 19/08 oraz z 12 stycznia 2010 r., sygn. SK 2/09, z dnia 2 czerwca 2010 r., SK 38/09).

Wprawdzie, jak była o tym mowa w pkt. IV uzasadnienia stanowiska, postanowienie w przedmiocie klauzuli wykonalności ma charakter incydentalny, następczy wobec głównego nurtu postępowania, jednak Rzecznik Praw Obywatelskich zgadza się ze stanowiskiem Skarżącego, iż jest to rozstrzygnięcie bardzo ważne dla stron postępowania i innych podmiotów, potencjalnie dotkniętych skutkami orzeczenia. Wprawdzie postanowienie to nie przesądza o losach sprawy, jednak jest decydujące dla możliwości realizacji tytułu egzekucyjnego, uruchomienia aparatu państwowego do wykonania wyroku sądowego. Należy w tym miejscu przywołać pogląd wyrażony w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia z 24 lutego 2003 r., sygn. K 28/02, że "prawo do sądu należy rozpatrywać nie tylko w perspektywie możliwości wydania konkretnego rozstrzygnięcia (orzeczenia sądowego), ale i także możliwości jego egzekucji. (...) Zadaniem ustawodawcy jest stworzenie takiej normatywnej sytuacji, w której zapewnione będzie nie tylko prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (wyroku), ale i możliwość jego wykonania". Stanowisko to jest obecne także w literaturze przedmiotu: elementem treści prawa do sądu jest prawo do wyegzekwowania orzeczenia sądowego, gdyż "istotny jest nie tylko sam fakt wydania orzeczenia, ale przełożenie na efekt w postaci wykonania jego treści" (por. M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Prawo do sądu [w:] Prawa i wolności I i II generacji, red. A. Florczak, B. Bolechów, Toruń 2006, s. 137). Według niektórych poglądów prawo do wykonania wyroku sądowego jest kolejnym, odrębnym elementem prawa do sądu

(por. np. M. Wyrzykowski, komentarz do przepisów utrzymanych w mocy, [w:] *Komentarz do Konstytucji RP*, red. L. Garlicki, Warszawa 1995, s. 31; P. Sarnecki [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, wyd. II*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, art. 45, teza 7). Także Europejski Trybunał Praw Człowieka wielokrotnie stwierdzał, że ochrona zapewniana przez art. 6 Konwencji nie ustaje z chwilą wydania wyroku, gdyż jeśli wyrok nie może zostać wykonany, to prawo do sądu traci swój cel. Wykonanie orzeczenia powinno być zatem postrzegane jako integralny element – sprawiedliwego – "postępowania" w rozumieniu artykułu 6 Konwencji (zob. wyrok z dnia 8 kwietnia 2004 r., *Assanidze przeciwko Gruzji*, skarga nr 71503/01, § 181 - 182).

W polskim systemie prawnym postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli jest koniecznym etapem doprowadzenia do wykonania wyroku, co samo w sobie przesądza o wadze tej kwestii incydentalnej.

Jednak w niniejszej sprawie naruszenie sprawiedliwości proceduralnej – w aspekcie prawa do zaskarżenia orzeczenia – polega nie tylko na pozbawieniu stron postępowania środka zaskarżenia w istotnej kwestii procesowej. Naruszenie zasad sprawiedliwości polega także na tym, że dokonano tego w sposób arbitralny, z naruszeniem zasady równości wobec prawa: określona grupa podmiotów z prawa do zaskarżenia orzeczenia korzysta, podczas gdy inne podmioty są tego prawa pozbawione – a podział na te grupy następuje według przypadkowego kryterium, jakim jest miejsce, w którym aktualnie znajdują się akta sądowe.

VI. Zasada równości wyrażona została w art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

Treść zasady równości polega na tym, że wszystkie podmioty prawa (adresaci norm prawnych), charakteryzujący się daną cechą istotną (relewantną), mają być traktowane równo, a więc według jednakowej miary, bez zróżnicowań zarówno

dyskryminujących, jak i faworyzujących (formuła użyta w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 marca 1988 r., sygn. U 7/87, kontynuowana w późniejszym orzecznictwie Trybunału).

Jeśli ustawodawca różnicuje podmioty prawa, które charakteryzują się wspólną istotną cechą (cechą relewantną), to wprowadza odstępstwo od zasady równości. Jednak odstępstwo to nie jest zawsze jednoznaczne z naruszeniem art. 32 Konstytucji. Odstępstwo takie jest dopuszczalne, jeżeli zostały spełnione następujące warunki (spośród wielu: wyroki TK z: 24 października 2001 r., sygn. SK 22/01, z 24 lutego 2009 r., sygn. SK 34/07):

- 1) kryterium różnicowania pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią danej regulacji,
- 2) waga interesu, któremu zróżnicowanie ma służyć, pozostaje w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostają naruszone przez zróżnicowanie,
- 3) kryterium różnicowania pozostaje w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych.

Pierwszym elementem testu dopuszczalnego zróżnicowania jest zatem wskazanie podmiotów, które odznaczają się wspólną cechą relewantną: w opinii Rzecznika Praw Obywatelskich jest to grupa podmiotów, wobec których, albo na rzecz których, klauzula może zostać nadana, będąca stronami postępowania sądowego. Orzeczenie w przedmiocie klauzuli wykonalności może zapaść na korzyść bądź niekorzyść potencjalnego wierzyciela lub potencjalnego dłużnika, Wszystkie strony postępowania sądowego są w analogicznej sytuacji prawnej: nadanie klauzuli dotyczy sfery ich praw i obowiązków.

Ustawodawca wprowadza w ramach tej grupy zróżnicowanie: określone strony postępowania będą mogły skorzystać z drogi odwoławczej od niekorzystnego dla siebie rozstrzygnięcia, inne – są tego prawa pozbawione. Kryterium, które wybrał

ustawodawca dla określenia tych stron, opiera się na okoliczności faktycznej: istotne jest to, w którym sądzie zalegają akta sprawy sądowej. Kryterium to ma charakter całkowicie przypadkowy, nieracjonalny – a przez to arbitralny.

Analizując przedmiotową regulację pod kątem spełnienia warunków dopuszczalnych zróżnicowań należy stwierdzić, że owo kryterium zróżnicowania nie pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią danej regulacji. Wprawdzie możemy zasadnie przyjąć, że ograniczenie dostępnych stronom środków zaskarżenia służy sprawności i szybkości postępowania. Jednak wprowadzone kryterium – miejsce, w którym aktualnie znajdują się akta – nie pozostaje w związku z tym celem. Jest zasadą, że zażalenie na postanowienie sądu w przedmiocie klauzuli jest zażaleniem poziomym, rozpatrywanym przez sąd, który wydał zaskarżone postanowienie (art. 767⁴ § 1¹ kpc, z wyjątkiem przewidzianym przez art. 767⁴ § 1³ kpc) – z założenia przyspieszającym rozpoznanie środka zaskarżenia. W analogiczny sposób można było zatem rozwiązać przypadki zażaleń wnoszonych od postanowienia sądu drugiej instancji. To, że wybrano akurat orzeczenia sądu drugiej instancji w przedmiocie klauzuli wykonalności jako te, od których zażalenie nie przysługuje w ogóle, nie znajduje racjonalnego uzasadnienia

Ustalenie braku racjonalności zróżnicowania w zasadzie zwalnia z konieczności przeprowadzania kolejnych elementów testu: skoro regulacja nie pozostaje w związku z jej celem, to nie może także spełniać warunku polegającego na koniecznym związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych. Podobnie jeśli chodzi warunek proporcjonalności: nie sposób określić wagi interesu, któremu ma zróżnicowanie służyć, skoro trudno wskazać interes, który ma zabezpieczać.

Warto w tym miejscu zauważyć, że w kodeksowej regulacji zażalenia na nadanie klauzuli wykonalności można wskazać na sytuacje, w których ustawodawca uznał za konieczne rozpoznanie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności przez sąd pierwszej instancji, co jednocześnie stanowi gwarancję prawa do zażalenia; i tak np. oczywiste

wydać się dokonane w art. 781 § 1 kpc wyłączenie postępowania klauzulowego z kognicji Sądu Najwyższego, za czym przemawiają ustrojowa funkcja i zakres konstytucyjnych i ustawowych zadań tego Sądu. Z kolei inne tytuły egzekucyjne wskazane w art. 781 § 1 kpc jako te, którym klauzulę nadaje sąd pierwszej instancji, wymagają od sądu ustalania tzw. rozszerzonej prawomocności orzeczenia, czyli rozciągnięcia jego wykonalności na podmioty, które nie są wskazane w tytule egzekucyjnym. Chodzi tu o:

- tytuł egzekucyjny wydany przeciwko spółce jawnej, spółce partnerskiej, spółce komandytowej lub spółce komandytowo-akcyjnej: nadanie klauzuli przeciwko wspólnikowi ponoszącemu odpowiedzialność bez ograniczenia całym swoim majątkiem za zobowiązania spółki (art. 778¹ kpc);
- tytuł egzekucyjny wydany przeciwko spółce, o której mowa w art. 7a ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1637); nadanie klauzuli przeciwko partnerowi prywatnemu (art. 778² kpc);
- tytuł egzekucyjny wydany przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim: nadanie klauzuli przeciwko małżonkowi dłużnika (art. 787 i 787¹ kpc),
- przejście uprawnień lub obowiązków, stwierdzonych tytułem egzekucyjnym, na inny podmiot (art. 788 i 789 kpc).

A zatem osoby trzecie, niewymienione w tytule egzekucyjnym, a wskazywane dopiero w klauzuli wykonalności (np. małżonek dłużnika, nabywca prawa zasądzzonego wyrokiem), mogą korzystać z prawa do zażalenia, gdyż w przedmiocie klauzuli zawsze będzie orzekał sąd pierwszej instancji.

Dodatkowo, sąd pierwszej instancji orzeka w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności:

- tytułowi egzekucyjnemu, którego wykonanie uzależnione jest od zdarzenia, które udowodnić powinien wierzyciel (art. 786 § 1 kpc);

- tytułowi egzekucyjnemu, z którego wynika obowiązek wypłaty wynagrodzenia zasądzonego w orzeczeniu przywracającym do pracy lub ustalonego w ugodzie, jeśli obowiązek ten jest uzależniony od podjęcia przez pracownika pracy (art. 786 § 2 kpc).

Wszystkie te przypadki łączy to, że wymagają one przeprowadzenia postępowania dowodowego w niezbędnym zakresie, przynajmniej dowodu z dokumentów; nie można wykluczyć, że w niektórych wypadkach sąd uzna za konieczne wyznaczenie posiedzenia i wysłuchanie stron lub osób trzecich (art. 148 § 2, art. 152 § 3 kpc). Ustalane przez sąd okoliczności, warunkujące nadanie klauzuli, mogą być między stronami sporne – jest to istotny argument dla zapewnienia możliwości zaskarżenia orzeczenia. Rozważając hipotetyczną sytuację, w której ustawodawca wprowadziłby możliwość zaskarżenia tylko tych (wskazanych w art. 781 § 1 kpc) postanowień w przedmiocie nadania klauzuli, a wyłączył prawo do zaskarżenia pozostałych, trudno byłoby twierdzić, że przyjął kryteria przypadkowe, arbitralne, nie znajdujące oparcia w logice procesu cywilnego (odrębną kwestią pozostaje, czy zróżnicowanie to byłoby proporcjonalne i uzasadnione wartościami konstytucyjnymi). Tymczasem trudno jako uzasadnione w analogiczny sposób uznać kryterium kwestionowane w niniejszej skardze konstytucyjnej. Okoliczność zupełnie przypadkowa, a mianowicie to, w którym sądzie znajdują się akta w chwili nadawania klauzuli wykonalności, nie powinna decydować o prawie stron do zaskarżenia orzeczenia. Nawet mniejsze znaczenie dla oceny kwestionowanej regulacji ma fakt, że strona nie ma zwykle żadnego wpływu na to, w sądzie której instancji akta zalegają; kluczowe pozostaje, że okoliczność ta – miejsce zalegania akt – w żaden racjonalny sposób nie tłumaczy zróżnicowania uprawnień podmiotów podobnych, czyli stron postępowania, wobec których, albo na rzecz których klauzula ma zostać nadana. Wprawdzie samo rozwiązanie z art. 781 § 1 kpc, zgodnie z którym klauzulę nadaje ten sąd, w którym aktualnie znajdują się akta, tłumaczy się potrzebą ekonomii procesowej (H. Pietrkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne. Artykuły 758-1095*[1], wyd. VI, red. M. Dziurda, T. Ereciński, Warszawa 2025,

art. 781, teza 4); dochowanie trzydniowego terminu na rozpoznanie wniosku o nadanie klauzuli (art. 781¹ kpc) byłoby bardzo utrudnione w sytuacji, gdyby przed wydaniem postanowienia zachodziła konieczność przekazania akt. Jednak względy ekonomii procesowej, konieczność zapewnienia sprawności postępowania klauzulowego nie powinny odmiennie kształtować sytuacji podmiotów znajdujących się w identycznej sytuacji procesowej, gdy jedynym ich zróżnicowaniem – obojętnym z uwagi na wartości procesu cywilnego – jest miejsce, w którym spoczywają akta w momencie złożenia wniosku o nadanie orzeczeniu klauzuli wykonalności.

Z wszystkich tych względów regulację art. 394² § 1¹ kpc – w zakresie, w jakim nie przewiduje zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności – należy uznać za niezgodną z art. 78 w związku z art. 45 ust. 1 z w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP.

Załączniki: 6 odpisów pisma procesowego

(-) Marcin Wiącek

(podpis na oryginale)